

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2018 – Volume 27, Issue 2, pp. 1–5
<http://doi.org/10.18352/jsi.566>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Utrecht University of Applied Sciences,
Faculty of Society and Law, in cooperation with
Utrecht University Library Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Harrie van Haaster. **De wijze van Vriend GGZ. Lessen
uit de praktijk van een lerende organisatie.** Amsterdam:

Uitgeverij Tobi Vroegh, 2017, €5,-, 148 p.

ISBN: 9 789078761600

BOOKS

JULIA SWIERSTRA

Julia Swierstra, andragoog, is sinds 2007 Eigen Kracht Coördinator in Groningen en werkt freelance bij Eigen Kracht Centrale, Zwolle.

E-mail: juliaswier@home.nl

Hoe zou je dit boek kunnen plaatsen? In de afgelopen decennia zijn al boeken vol geschreven over vernieuwingen in de psychiatrie. In *De wijze van Vriend GGZ* beschrijft Harrie van Haaster de intentie en werkwijze van de Vriendenhuizen, die deel uitmaken van de coöperatie Vriend GGZ, een relatief nieuw initiatief. Van Haaster baseert zijn verhaal met name op de informatie uit themabijeenkomsten met cliënten en begeleiders van de Vriendenhuizen in den lande.

In Nederland bestaat een achttal Vriendenhuizen.

Vertrekpunt is de Wet maatschappelijke ondersteuning

(WMO) en Participatiewet. Deze wetten zijn vooral gericht

op het bevorderen van de participatie van burgers, ook van hen die afhankelijk zijn van zorg. In de huizen werken ervaringsdeskundigen, die gelijkwaardige hulp bieden aan mensen met psychische of sociale problemen. Klanten kunnen hier in een veilige omgeving (tijdelijk) wonen, worden gesteund in hun groeiproces en tegelijkertijd leren ze elkaar te ondersteunen. Het gaat om hulp bij herstel, waarbij cliënten (of bewoners) meedenken en meebeslissen in de huisvergaderingen

De wijze van Vriend GGZ

Lessen uit de praktijk van een lerende organisatie

BOOKS

en zodoende oefenen in saamhorigheid, gezamenlijke verantwoordelijkheid alsmede onderling vertrouwen (community building genoemd). De ervaringsdeskundigen ondersteunen de bewoners tevens bij hun zoektocht naar goede GGZ-hulp; vaak helpt hierbij hun eigen ervaring in de hulpverlening.

De gehele werkwijze gaat uit van eigen kracht van de cliënten en van mogelijkheden tot het nemen van eigen regie. De ondersteuning vanuit het Vriendenhuis is gericht op het omgaan met kwetsbaarheden (niet op ziekte of stoornis). Zo is er het gezamenlijk zoeken naar nieuwe manieren om problemen en conflicten op te lossen en om te gaan met emoties. Kernwoorden van deze vernieuwende werkwijze zijn zelfonderzoek, "harm reduction", luisteren en uitnodigen om ervaringen te vertellen, rolmodel en rolwisseling, democratisch model, leefwereld versus systeemwereld en tenslotte de coöperatie als rechtsvorm (Vriend GGZ genoemd, p. 21, 99).

In het boek komen, naast uitgangspunten en werkwijze in de Vriendenhuisen, zeker ook de moeilijkheden aan de orde die een dergelijke vernieuwende en steeds lerende organisatie ondervindt. Zowel in huis als buitenshuis. Het is ook geen sinecure; bijdragen aan het tot stand komen van een "goede GGZ".

Sinds het ontstaan van dit nieuwe initiatief in 2010 zijn er Vriendenhuisen opgericht in Amsterdam, Arnhem, Den Helder, Enschede, De Goorn, Groningen, Lisse en Velp. De cliënten betalen voor kost en inwoning. Begeleiding vindt plaats in de Vriendenhuisen, maar kan ook gewoon in de thuissituatie van de cliënt gebeuren. Elk huis heeft een ondersteuner en meerdere medewerkers, bijna allen ervaringsdeskundigen, die zowel betaald als onbetaald werken. Je bent pas officieel "ervaringsdeskundige" als je een cursus, intern of extern hebt gevolgd. Het is een cliënt-gestuurd project, wat betekent dat alle beslissingen in de huisvergadering worden genomen en er daarnaast geen apart begeleidersoverleg is. Op democratische leest geschoeid dus.

De idee van Vriend GGZ komt niet uit de lucht vallen. Inspiratie is opgedaan vanuit de Cliëntenbeweging en het Amsterdamse Kwartiermakerproject, waarbij de integratie van ex-psychiatrische cliënten centraal staat. In het herstelproces wordt gebruik gemaakt van de twaalf stappen van de AA (Anonieme Alcoholisten). Bij aankomst kunnen cliënten in een veilige omgeving op adem komen en langzaam hun zelfvertrouwen vergroten (bijvoorbeeld door taken in het huishouden te doen). Gaandeweg leert men meer initiatief te nemen en daarmee de eigen regie te vergroten. Opvallend is het proces van het wij-verhaal: "herstellen doe je niet in je eentje"

(p. 20). Ieder werkt aan herstel, zowel cliënten als begeleiders. Naast een eigen herstelplan (waarin opgenomen mogelijke hulp uit de GGZ-hulpverlening), wordt tevens gewerkt aan sociaal herstel: opdoen van sociale contacten en maatschappelijk herstel, zoals zinvolle dagbesteding, werkervaring, en mogelijk ontwikkelen van vaardigheden om zelf als ervaringsdeskundige te werken. Het herstelmodel en de positie die Vriend GGZ in de samenleving wil innemen, is geënt op auteurs als Wilma Boevink (onderzoeker en ervaringsdeskundige), Paul Delespaul en Jim van Os (beiden psychiaters). Treffende citaten van cliënten en begeleiders nemen de lezer mee in dit herstelproces. Een proces dat gepaard gaat met terugval, teleurstelling in jezelf, de hulpverlening of instanties zoals Sociale Dienst, Wmo, Woningbouwvereniging of andere GGZ-organisaties. Maar, zo zegt een bewoner, “het is belangrijk om je niet altijd alleen maar slachtoffer te voelen, al ben je ergens in je leven slachtoffer geweest” (p. 33). Juist de ervaringsdeskundige begeleiders kunnen de hoop meegeven dat er “zelfs zonder hoop een nieuw begin kan zijn” (p. 32).

Menig citaat van bewoners toont conflicten aan tussen hun leefwereld en de systeemwereld. Illustratief zijn de problemen die ervaren worden met de door de GGZ gestelde diagnose. “De diagnose belemmert mij om mijn eigen kracht te vinden om met mijn problemen om te gaan”, of de diagnose die vroeger gesteld is, voldoet niet meer. Echter sommigen hebben juist positieve ervaringen: “Een diagnose geeft me een richting waar ik een antwoord moet zoeken”. Cliënten en begeleiders geven aan veel pijn en leed te hebben opgedaan in hun ervaringen met medicatie en dwang in de psychiatrie. Een apart hoofdstuk wordt gewijd aan geldzaken. Naast het omgaan met de huishoudpot, is het afbetalen van vroeger gemaakte schulden een schier onneembare barrière in het leven van cliënten. Begeleiders krijgen soms te maken met gasten die weigeren huur te betalen, want ze voelen zich soms ook door Vriend GGZ tekort gedaan. Sommigen hebben vanuit de drugs- en verslavingswereld geleerd zich keihard op te stellen en hulp van (Vriend) GGZ te manipuleren. “Ze plaatsen het Vriendenhuis in de rij systemen die je uitbuiten, geld aan je verdienen” (p. 134). Toch is schulden aanpakken, hoe weerbarstig ook, belangrijk voor maatschappelijk herstel. Zo probeert Vriend GGZ goede relaties op te bouwen met betrouwbare bewindvoerders. Tevens begeleiden ze cliënten bij het onderhandelen en het voeren van goede gesprekken met diverse instanties. Omdat schuldproblematiek en schuldhulpverlening niet alleen een probleem is voor bewoners van het Vriendenhuis maar een breder gedeeld ongenoegen in onze samenleving vormt, is de aanpak tevens gericht op het mogelijk aansluiten bij burgerinitiatieven op dit gebied, waarbij herkenning en onderlinge steun ervaren kan worden.

Op ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid, als cruciaal principe, wordt in het midden van het boek uitgebreid ingegaan. Je eigen ervaringen serieus nemen, waarmee je niet alleen

BOOKS

inzicht in jezelf en je omgeving krijgt, maar je ook leert welke waarden voor jou in het leven belangrijk zijn. Waarden ontwikkeld door de Cliëntenbeweging zijn een leidraad voor de praktijk in de Vriendenhuizen. Bijvoorbeeld: geen stigmatisering, maar gerichtheid op kwaliteiten en positieve beeldvorming; en iedereen heeft burgerrechten en moet toegang hebben tot collectieve voorzieningen. Rolwisseling past daar ook bij, er is een voortdurende wisseling van hulp vragen en hulp bieden bij bewoners en begeleiders onderling. Beginnende medewerkers vinden de rolwisseling vaak nog moeilijk. Het is duidelijk een nieuwe opvatting: "Ben ik nu verpleegkundige of werk ik als ervaringsdeskundige?" (p. 80). Helder is dat met deze werkwijze machtsverhoudingen verschuiven.

De auteur beschrijft vervolgens hoe mogelijk gemaakt wordt dat bewoners "aan de praat raken", hun kwetsbaarheid durven laten zien, gevoelens van angst en schaamte delen, maar ook kwaliteiten van zichzelf benoemen. Geweldloze communicatie is een gespreksmodel dat gebruikt wordt in situaties waarin iemand ontevreden is, verwijten heeft en vervolgens leert aangeven wat hij of zij wél wil. Dit is een hoofdstuk met "communicatiehandvatten", waar praktisch mee gewerkt kan worden. In dit rijtje hoort ook de huisvergadering "thuis", die in de meeste huizen wekelijks gehouden wordt. Besluiten nemen gaat, zoals in meerdere groepen en organisaties, niet van een leien dakje. Hoe ga je om met mensen die de baas willen spelen, degenen die de huur niet betalen in het Vriendenhuus, of mensen die geen eigen verantwoordelijkheid nemen voor huishoudelijke of andere taken. Toch proberen medewerkers steeds met luisteren "naar het verhaal achter het verhaal" bewoners te motiveren om bij de vergadering te zijn en mee te denken.

Vriend GGZ zoekt naar het dichten van de kloof tussen leefwereld en het systeem. Het is soms "spitsroeden lopen", zoals een geïnterviewde het uitdrukt: enerzijds willen we voorkomen dat cliënten uit de systemen worden geweerd of zichzelf uit de systemen verwijderen, anderzijds willen we de systemen inperken in hun macht en ervoor zorgen dat zij veel meer aansluiten bij de (echte) vragen van de cliënten. Deze jarenlange praktijk levert nieuwe initiatieven voor kwaliteitsmetingen op. In plaats van "zelfredzaamheid" vanuit de Wmo, wordt gewerkt met "samenredzaamheid". Eveneens zijn er goede ervaringen opgedaan met het "regie beraad" (als een Eigen Kracht conferentie), waarin de cliënt familie, vrienden en hulpverleners uitnodigt om afspraken te maken over hoe om te gaan met problemen. Hierbij komt de zeggenschap weer terug bij de cliënt in plaats van te grote afhankelijkheid van hulpverleners en omgeving. Tenslotte breekt Vriend GGZ een lans voor het creëren van "regelruimte", zowel voor de cliënt als voor de hulpverlener. Voor ieder kunnen protocollen als een harnas werken. Voor cliënten kunnen ze stigmatiserend zijn en

zelfs meer focussen op wat slecht gaat. Hulpverleners hebben hun eigen professionele ervaring en deskundigheid ontwikkeld, die ze niet onder stoelen en banken hoeven te steken.

Als Eigen Kracht coördinator was ik nieuwsgierig naar hoe het er in de Vriendenhuizen aan toe gaat. Ik ben dan ook met rode oortjes gaan lezen. Allereerst kan ik zeggen dat *De wijze van Vriend GGZ* heel plezierig leest. Van Haaster's taal is verfrissend, zijn stijl is onderhoudend. Hij doet verslag van een moedige beweging die zich grote doelen heeft gesteld en daar tegelijkertijd heel open en kritisch mee bezig is. Het is een praktijkverhaal waarbij door het hele boek heen uitgangspunten en manier van werken terugkomen, onderbouwd met citaten: het krachtigste middel om cliënten en begeleiders een stem te geven. Foto's geven een idee van de diversiteit aan Vriendenhuizen, oud en nieuw, de meeste in een "gewone buurt". Ook handig is dat in de colofon hier en daar belangrijke informatie is opgenomen, zoals "De wegwijzer bij schulden" (p. 131) en "De twaalf stappen van de AA als inspiratie", (p. 35). Dit maakt deze thema's gemakkelijk terug te vinden bij doorbladeren.

De auteur stelt zich mijns inziens zeer bescheiden op. Ingewijden weten dat Harrie van Haaster al decennialang actief bedenker en actor in de vernieuwende GGZ is. Zo moet het boek ook vooral gezien worden als een neerslag van zijn grote dosis aan kennis en ervaring in dit krachtenveld, naast de informatie voortgekomen uit de themabijeenkomsten in de Vriendenhuizen. Vóórinformatie over de auteur en zijn bronnen had ter verduidelijking op de achterkant vermeld kunnen worden.

De wijze van Vriend GGZ doet verslag van een dynamische organisatie die zoekt naar mogelijkheden om mensen "kwetsbaar vanuit hun levensverhaal", een plaats te geven in onze samenleving. Over een aantal jaren zal het opnieuw interessant zijn om van cliënten, begeleiders, hulpverleners en andere betrokkenen te vernemen hoe het gedachtegoed van Vriend GGZ tot zijn recht is gekomen.